

**Sprawozdanie z realizacji w roku 2013
„Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy
w Rodzinie w Województwie
Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2014”.**

Olsztyn, czerwiec 2014 rok

Wprowadzenie

Działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w 2013 roku były realizowane w oparciu o zapisy Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2014, który został przyjęty uchwałą Nr 56/704/11/IV z dnia 24 października 2011r. przez Zarząd Województwa zgodnie z art. 6 ust. 6 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Program opiera się na czterech priorytetach:

Priorytet I. System pomocy świadczonej przez instytucje zajmujące się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Priorytet II. Kształcenie Kadr.

Priorytet III. Współpraca.

Priorytet IV. Edukacja.

Dokumentami źródłowymi Programu Wojewódzkiego obok ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 roku z późniejszymi zmianami, która określa zadania dla wszystkich szczebli samorządu terytorialnego, w tym dla samorządu województwa, w odpowiednim zakresie są: ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z dnia 26 października 1982 roku z późniejszymi zmianami oraz Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Wytycznych na poziomie prawa miejscowego dostarcza Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2025 r. oraz Strategia Polityki Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2020 r., w której jednym z wymiarów pozostaje sfera społeczna.

Przy planowaniu i podejmowaniu działań w zakresie problematyki przemocy w rodzinie kierowano się głównym celem Programu, jakim pozostaje przeciwdziałanie występowaniu oraz ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie i skutków jej stosowania w województwie warmińsko-mazurskim. Podejmowane działania były zgodne z realizacją celów operacyjnych, nakierowanych na rozwiązywanie problemów przemocy w rodzinie i ograniczanie negatywnych następstw związanych z jej występowaniem, między innymi poprzez wspieranie rodzin uwikłanych w przemoc, rozwijanie współpracy międzyinstytucjonalnej na poziomie lokalnym i krajowym w zakresie przeciwdziałania i ograniczania zjawiska przemocy oraz badanie, monitorowanie skali i specyfiki zjawiska przemocy w regionie warmińsko-mazurskim. Podmiotami współpracującymi w realizacji wskazanych celów/działań były: Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie, Warmińsko-Mazurski Urząd Wojewódzki w Olsztynie, gminy, powiaty, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, Ośrodki Pomocy Społecznej oraz organizacje sektora pozarządowego, itd.

W 2013 roku na działania związane z realizacją zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy przeznaczono z budżetu samorządu województwa kwotę 63.000 zł (w tym dotacja Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, przekazana przez Wojewodę Warmińsko-Mazurskiego, w wysokości 15.000 zł), natomiast wydatkowano 53.510 zł, co stanowiło 85 % wykonania planu budżetu.

Duże znaczenie dla monitorowania działań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie mają sprawozdania składane przez organizacje pozarządowe i samorządy lokalne z realizacji dofinansowanych zadań. Monitoring realizacji WPPP wR jest możliwy także dzięki dobrej współpracy z instytucjami i placówkami z terenu województwa zajmującymi się m.in. przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Jednostką odpowiedzialną za realizację zadań własnych samorządu województwa w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego w Olsztynie.

Skala zjawiska przemocy w rodzinie w województwie warmińsko-mazurskim, według danych uzyskanych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie.

1. Liczba sporządzonych przez funkcjonariuszy Policji „Niebieskich Kart”

Rok	ogółem	Miejsce sporządzenia „NK”	
		miasto	wieś
2011	4100	2363	1737
2012	2850	1576	1274
2013	3834	1951	1883

Źródło: Raporty Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie z roku 2013.

Podsumowując zgromadzone dane z 2013 roku należy stwierdzić, że ogólna liczba wypełnionych na terenie całego województwa formularzy „Niebieska Karta – A” wyniosła **3834**, z czego **707** dotyczyło kolejnych przypadków przemocy w danej rodzinie w trakcie trwającej procedury. Liczba formularzy jest mniejsza niż w latach 2010-2011 (w 2010 – 4843 Niebieskie Karty i w 2011 – 4100 Niebieskich Kart), przy czym **większa** niż w roku 2012, gdy wypełnionych zostało 2850 formularzy „Niebieska Karta – A”. Wpływ na częstsze wszczynanie procedury niewątpliwie miało skuteczne wdrożenie do stosowania w Policji nowych regulacji prawnych, m.in. poprzez zorganizowanie przez poszczególne jednostki terenowe Policji wewnętrznych przedsięwzięć szkoleniowych, nadzór nad zagadnieniem przez kierownictwo jednostek oraz ścisłą

współpracę funkcjonariuszy z podmiotami zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie w celu wymiany doświadczeń.

W przypadku, gdy sytuacja towarzysząca przemocy w rodzinie wyczerpywała znamiona przestępstwa z art. 207 kk, wszczynane były postępowania przygotowawcze w sprawie. W 2013 roku na terenie województwa wszczęto **1334** takich postępowań (w 2012 roku - **1223**). Z kolei w toku postępowania stwierdzono łącznie **847** przestępstw (2012 – **859**).

2. Liczba osób, co, do których istniało podejrzenie, że były dotknięte przemocą

rok	ogółem	w tym:		
		kobiet	mężczyzn	małoletnich
2011	6905	4061	649	2195
2012	4314	2748	439	1127
2013	5543	3511	652	1380

Źródło: Raporty Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie z roku 2013

3. Liczba osób, wobec których istniało podejrzenie, że stosowały przemoc w rodzinie

rok	ogółem)	w tym:		
		kobiet	mężczyzn	nioletnich
2011	4131	216	3894	21
2012	2856	185	2657	14
2013	3851	242	3598	11

Źródło: Raporty Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie z roku 2013

4. Liczba zatrzymanych osób, wobec których istniało podejrzenie, że stosowały przemoc w rodzinie

rok	ogółem	W tym:		
		kobiet	mężczyzn	nioletnich
2011	2075	71	1998	21
2012	122	4	117	1
2013	247	5	241	1

Źródło: Raporty Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie z roku 2013

Zdecydowanie najczęściej, podobnie jak w latach ubiegłych, przemoc wobec osób najbliższych dopuszczali się mężczyźni, którzy stanowili **93%** ogólnej liczby sprawców (z 3851 osób, wobec których istniało prawdopodobieństwo, że stosują przemoc w rodzinie, 3598 stanowili mężczyźni). W 11 przypadkach przemoc wobec osób najbliższych dopuściły się osoby nieletnie (w 2012 roku – 14 osób nieletnich). Ofiarami przemocy doświadczanej od osoby najbliższej najczęściej były kobiety (w 2013 – 3511, co stanowi 63% ogólnej liczby osób dotkniętych przemocą). Jednocześnie odnotowano wzrost ilości mężczyzn, którzy stali się ofiarami przemocy w rodzinie (w 2013 – 652, co stanowi 12% ogólnej liczby ofiar; w 2012 – 439, co stanowiło 10% ogólnej liczby ofiar).

5. Liczba osób, wobec których istniało podejrzenie, że stosowały przemoc w rodzinie będąc pod wpływem alkoholu

rok	ogółem	W tym:		
		kobiet	mężczyzn	nieletnich
2011	2693	107	2581	5
2012	1771	68	1692	11
2013	2249	81	2157	11

Źródło: Raporty Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie z roku 2013

Ponadto w roku 2013 – odnotowano następującą liczbę przypadków poszczególnych rodzajów przemocy:

- fizycznej – **3417**
- seksualnej – **147**
- psychicznej – **5168**
- ekonomicznej – **1**
- innego rodzaju zachowań – **2063**

Funkcjonariusze w celu udzielenia ofiarom wszechstronnej pomocy ściśle współpracowali z podmiotami zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, z miejskimi i gminnymi ośrodkami pomocy społecznej, komisjami rozwiązywania problemów alkoholowych, ośrodkami interwencji kryzysowej, centrami pomocy rodzinie, a w przypadku krzywdzenia dzieci również ze szkołami, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi oraz sądami rodzinnymi. Ponadto uczestniczyli w posiedzeniach zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych dla rodzin objętych procedurą „Niebieskie Karty”.

W roku 2013 Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, podobnie jak w roku 2012, zadania wynikające z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie realizował dwutorowo, zarówno w ramach Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy

w Rodzinie w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2014, a także w ramach Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2012-2015.

Priorytet I. System pomocy świadczonej przez instytucje zajmujące się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie

W ramach tego priorytetu podejmowano działania w obrębie niżej wymienionych celów szczegółowych:

1.1. Zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy.

Od szeregu lat Samorząd Województwa inicjuje i dofinansowuje tworzenie w województwie bezpiecznych, przyjaznych dziecku miejsc przesłuchań, tzw. „Niebieskich Pokoi”.

Działalność „Niebieskich Pokoi” w województwie jest corocznie monitorowana. Obecnie w województwie funkcjonuje 16 „Niebieskich Pokoi”, z czego utworzenie 11 było inicjowane i wspierane finansowo z budżetu województwa.

W monitorowanym okresie jeden „Niebieski Pokój” – w Olsztynie – został zamknięty, natomiast otworzono nowy w Gołdapi.

Poniższe zestawienie obrazuje stan wykorzystania tych pomieszczeń w latach 2011-2013.

Tabela 6. Funkcjonowanie „Niebieskich Pokoi” w Województwie Warmińsko-Mazurskim

Rok	Liczba działających Niebieskich Pokoi	Pokoje utworzone z inicjatywy województwa	Liczba przeprowadzonych przesłuchań (policyjnych, prokuratorskich, sędziowskich)	Liczba posiedzeń składu sędziowskiego	Ilość przeprowadzonych badań (psychologicznych, pedagogicznych, innych)	Liczba sesji terapeutycznych (w godzinach)
2011	16	11	138	58	289	679
2012	15	11	172	59	405	1024
2013	16	11	339	123	372	995

Źródło: opracowanie własne – dane uzyskane z placówek prowadzących „Niebieskie Pokoje”

1.2. Zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc.

Realizacja tego celu przebiegała głównie poprzez organizację od trzech lat konferencji „Solidarni przeciw przemocy wobec kobiet – Biała Wstążka”. Konferencje odbywają się w okresie światowych 16 Dni przeciw przemocy ze względu na płeć. Jest to Międzynarodowy

Dzień Przeciw Przemocy Wobec Kobiet – upamiętniający zamordowanie działaczek na rzecz praw człowieka, sióstr Mirabal, w 1960 r. w Republice Dominikany. 6 grudnia upamiętnia wydarzenia z 1989 r., kiedy w budynku politechniki w Montrealu mężczyzna zastrzelił 14 kobiet i ranił 13 innych osób. 16 Dni przeciw przemocy ze względu na płeć kończy 10 grudnia - Międzynarodowy Dzień Praw Człowieka, jest to podkreślenie, że przemoc wobec kobiet jest łamaniem podstawowych praw człowieka.

W celu opracowania w województwie ramowego programu ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowego programu korekcyjno – edukacyjnego dla sprawców przemocy w rodzinie, powołany został w grudniu 2012 roku zespół ekspertów, który wypracował w roku 2013 powyższe programy. Zostały one przyjęte przez Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego Uchwałą Nr 56/757/13/IV z dnia 12 listopada 2013 r.

W *ramowym programie ochrony ofiar przemocy w rodzinie* jako cel główny określono ochronę osób dotkniętych przemocą w rodzinie w województwie warmińsko-mazurskim.

Natomiast jako cele szczegółowe wskazano:

1. Określenie problemów osób dotkniętych przemocą w rodzinie poprzez przeprowadzenie diagnozy.
2. Zapewnienie zintegrowanej i profesjonalnej pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie przez służby działające w środowisku.
3. Wsparcie i wzmocnienie lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
4. Profesjonalizacja kadr działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
5. Monitorowanie i ewaluacja ramowego programu ochrony ofiar przemocy w rodzinie.

W *ramowym programie korekcyjno-edukacyjnym dla osób stosujących przemoc w rodzinie* wskazano następujący cel główny: „Zmiana zachowań przemocowych osób stosujących przemoc w rodzinie na zachowania nieprzemocowe”.

Natomiast jako cele szczegółowe określono:

1. Zdobycie i podniesienie wiedzy na temat mechanizmów powstania przemocy w rodzinie.
2. Powstrzymanie osób stosujących przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem przemocy.
3. Rozwijanie umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie.
4. Zdobycie umiejętności komunikowania się i rozwiązywania konfliktów w rodzinie bez stosowania przemocy.
5. Kształtowanie umiejętności w zakresie wychowania dzieci bez używania przemocy w rodzinie.
6. Uznanie przez osoby stosujące przemoc w rodzinie faktu stosowania tej przemocy.
7. Uzyskanie informacji o możliwości podejmowania działań terapeutycznych.

Z danych przekazanych z Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie wynika, że w 2013 r. programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie realizowało 19 na 21 powiatów (w tym 2 miasta grodzkie – miasta na prawach powiatu). Nie realizowały powiaty giżycki i nowomiejski.

Tabela 7. Liczba osób uczestniczących w programach korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w województwie

Powiat	Liczba osób objętych programami			Liczba osób, które ukończyły program		
	ogółem	z podziałem na płeć		ogółem	z podziałem na płeć	
		Kobiet	Mężczyzn		Kobiet	Mężczyzn
Bartoszycki	7	-	7	7	-	7
Braniewski	9	-	9	7	-	7
Działdowski	23	4	19	23	4	19
Elbląski	2	-	2	2	-	2
M. Elbląg	10	1	9	8	1	7
Ełcki	18	2	16	4	1	3
Giżycki	-	-	-	-	-	-
Gołdapski	14	-	14	12	-	12
Iławski	45	-	45	39	-	39
Kętrzyński	18	1	17	10	1	9
Lidzbarski	9	-	9	9	-	9
Mragowski	9	1	8	7	1	6
Nidzicki	7	-	7	7	-	7
Nowomiejski	-	-	-	-	-	-
Olecki	7	-	7	2	-	2
Olsztyński	36	-	36	36	-	36
M. Olsztyn	53	27	26	49	25	24
Ostródzki	19	-	19	19	-	19
Piski	8	-	8	6	-	6
Szczygieński	25	15	10	19	12	7
Węgorzewski	5	-	5	5	-	5
Razem	324	51	273	271	45	226

Źródło: Wydział Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego

Wskaźniki przyjęte w priorytecie I

Wskaźniki	w latach		
	2011	2012	2013
wzrost liczby utworzonych punktów konsultacyjnych i ośrodków wsparcia	3	3	0
liczba nowoutworzonych Niebieskich Pokoi	1	-	1
liczba gmin z terenu, których osoby doświadczające przemocy korzystają z programów wspierających	73	61	*

* Dane na temat liczby gmin, które realizowały programy wspierające osoby dotknięte przemocą w rodzinie, będą możliwe do uzyskania po przeanalizowaniu ankiet samorządów gminnych PARPA-G1. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przedmiotowy raport sporządza zazwyczaj na jesieni następnego roku.

Priorytet II. Kształcenie Kadr

2.1. Podniesienie i doskonalenie umiejętności osób pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Od kilku lat Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego inicjuje i dofinansowuje tworzenie w województwie bezpiecznych, przyjaznych dziecku miejsc przesłuchań, tzw. „Niebieskich Pokoi”. Obecnie w naszym województwie funkcjonuje 16 pomieszczeń przystosowanych do przesłuchań małoletnich ofiar przestępstw, z czego 11 powstało przy wsparciu Samorządu Województwa.

Jednym z zadań w ramach Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie zaplanowano przeprowadzanie szkoleń w zakresie rozpoznawania i diagnozowania symptomów świadczących o przemoc. Wobec tego w roku 2013 postanowiono przeprowadzić szkolenie osób, które wykorzystują albo będą wykorzystywały pomieszczenia bezpiecznych przesłuchań.

Szkolenie „Przesłuchanie małoletnich ofiar i świadków przemocy w rodzinie” miało miejsce w Bartoszycach w dniach 16-17 września 2013 r. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej zwrócił się do Fundacji Dzieci Niczyje z prośbą o przeprowadzenie szkolenia, mającego na celu:

- poszerzenie wiedzy na temat funkcjonowania dziecka ofiary przestępstwa, możliwości rozwojowych dziecka świadka w poszczególnych fazach rozwojowych
- omówienie problemów związanych z przesłuchaniami w trybie art. 185 a i b k.p.k.
- doskonalenie technik przesłuchania i współpracy między sędziami, prokuratorami i biegłymi psychologami.

Z ramienia Fundacji zajęcia warsztatowe podczas tego szkolenia przeprowadziły krajowe ekspertki w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec dzieci – Alicja Budzyńska oraz Jolanta Zmarzlik.

Szkolenie obejmowało 16 godz. dydaktycznych w ciągu dwóch dni, o następującym zakresie tematycznym:

- Charakterystyka zjawiska krzywdzenia dzieci;
- Psychologiczny obraz dziecka ofiary przestępstwa;
- Funkcjonowanie dziecka w różnych fazach rozwojowych;
- Zasady współpracy między sędzią, prokuratorem i biegłym psychologiem;
- Osoby prowadzące przesłuchanie i uczestniczące w nim;
- Rola biegłego psychologa w czynności przesłuchania;
- Psychologiczne aspekty oceny zeznań małoletnich świadków;
- Czas i miejsce przesłuchania;
- Fazy przesłuchania;
- Zasady nawiązywania kontaktu z dzieckiem-świadkiem;
- Zasady formułowania pytań;
- Psychologiczne czynniki wiarygodności wypowiedzi małoletnich;
- Problemy związane z przesłuchaniami małoletnich świadków w trybie art. 185a i b k.p.k.;
- Przesłuchanie małoletnich ofiar i świadków w postępowaniu karnym.

Uczestnicy szkolenia rekrutowani byli zarówno za pośrednictwem okręgowych jak również rejonowych sądów i prokuratur, funkcjonujących w obszarze naszego województwa.

W szkoleniu udział wzięło 21 osób, sędziów i prokuratorów z następujących jednostek:

- Sąd Rejonowy w Olsztynie;
- Sąd Rejonowy w Iławie;
- Sąd Rejonowy w Olecku;
- Sąd Okręgowy w Suwałkach;
- Sąd Rejonowy w Ostródzie;
- Sąd Rejonowy w Kętrzynie;
- Sąd Rejonowy w Giżycku;
- Sąd Rejonowy w Bartoszycach;
- Prokuratura Rejonowa w Olsztynie (Południe);
- Prokuratura Rejonowa w Olsztynie (Północ);
- Prokuratura Rejonowa w Iławie;
- Prokuratura Rejonowa w Bartoszycach;
- Prokuratura Rejonowa w Ostródzie.

Uczestnicy szkolenia podkreślali przydatność uczestnictwa w warsztatach w swojej pracy zawodowej. Bardzo duże znaczenie miała także wzajemna wymiana doświadczeń między sędziami i prokuratorami, uczestniczącymi w szkoleniu.

Samorząd Województwa wspierając samorządy gminne w realizacji zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie przygotował jesienią 2013 r. dwa 2-dniowe szkolenia warsztatowe, przewidziane dla członków zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz osób pracujących z osobami dotkniętymi przemocą, w dniach 22-23 października 2013 r. oraz 24-25 października 2013 r. w Lidzbarku Warmińskim w „Hotelu Górecki”.

Szkolenia miały charakter interdyscyplinarny, wśród uczestników byli przede wszystkim: pracownicy socjalni, funkcjonariusze policji, pedagodzy, kuratorzy zawodowi, pielęgniarki, urzędnicy. Łącznie wzięło w nich udział 113 osób.

Każde ze szkoleń obejmowało po 16 godzin dydaktycznych w grupach warsztatowych od 17 do 20 osób. Szkolenie w dniach 22-23 października obejmowało zagadnienia związane ze zjawiskiem przemocy w rodzinie, psychologiczne aspekty zachowań ofiar i sprawców przemocy, z uwzględnieniem sytuacji osób o szczególnych potrzebach (dzieci, osób starszych, niepełnosprawnych, itd.)

Udział w szkoleniu dla członków zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Lidzbarku Warmińskim zakładał zdobycie lub pogłębienie wiedzy przez uczestników w następujących obszarach:

- Prawne aspekty ochrony ofiar przemocy w rodzinie i możliwości izolacji sprawcy od ofiary;
- Budowanie lokalnego systemu pomocy rodzinom z problemem przemocy;
- Zadania i wyzwania stojące przed członkami gminnych zespołów interdyscyplinarnych;
- Tworzenie i realizacja lokalnych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony ofiar przemocy;
- Pokonywanie barier w budowaniu systemu;
- Monitorowanie realizacji zadań wynikających z programu;
- Procedura „Niebieskie Karty” po zmianach wynikających z nowelizacji ustawy;
- Grupa robocza ds. konkretnych przypadków – kiedy i jak tworzyć, zalety i ograniczenia tego sposobu pracy;
- Jak rozmawiać z ofiarą, a jak ze sprawcą przemocy?;
- Przetwarzanie danych osobowych; ochrona danych osobowych; tajemnica zawodowa;
- Przydatne granice czy ograniczenia?;
- Kompetencje i kwalifikacje osób pracujących z ofiarami i sprawcami;
- Superwizja dla osób pracujących z przypadkami przemocy w rodzinie.

Natomiast szkolenie w dniach 24-25 października zakładało nabycie przez uczestników umiejętności rozpoznawania przypadków przemocy w rodzinie pojawiających się w praktyce zawodowej, nawiązywanie kontaktu z osobą w trudnej sytuacji życiowej, rozpoznawanie potrzeb klienta, motywowanie do zmian, wspieranie emocjonalne.

Udział w szkoleniu dla osób pracujących z ofiarami i rodzinami dotkniętymi przemocą w rodzinie w Lidzbarku Warmińskim zakładał udoskonalenie przez uczestników umiejętności pracy z ofiarą przemocy i rodziną dotkniętą przemocą w rodzinie, a w szczególności:

- Przeprowadzenia diagnozy sytuacji rodziny – narzędzia przydatne do oceny sytuacji i zagrożenia eskalacją przemocy;
- Pokonywanie trudności w kontakcie z osobą doznającą przemocy w rodzinie z uwzględnieniem problemów współistniejących (uzależnienie, współuzależnienie i inne);
- Pogłębienie rozumienia dynamiki interakcji pomiędzy osobą doświadczającą przemocy, a osobą stosującą przemoc;
- Zasada udzielania pomocy dziecku krzywdzonemu i jego rodzinie;
- Superwizja pracy z rodzinami, w których występuje przemoc.

Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnień i Współuzależnienia w Giżycku otrzymał, m.in. dofinansowanie na realizację zadania „podnoszenie kwalifikacji pracowników leczenia odwykowego w województwie warmińsko-mazurskim”. Na przełomie stycznia/lutego 2013 r. odbyło się Studium Pomocy Ofiarom Przemocy w Rodzinie i Studium Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, realizowane przez Instytut Psychologii Zdrowia Polskiego Towarzystwa Psychologicznego oraz Niebieską Linie z Warszawy. 120 godzinne szkolenie ukończyło 8 certyfikowanych specjalistów psychoterapii uzależnień.

Zarządzeniem Marszałka Województwa Warmińsko-Mazurskiego Nr 141/2013 z dnia 16 grudnia 2013 r. powołano Zespół do spraw wypracowania założeń programów szkoleniowych kadry pracującej w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Wskaźniki przyjęte w priorytecie II

Wskaźniki	w latach		
	2011	2012	2013
Liczba przeszkolonych osób działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie	478*	278*	144

* Wliczono osoby przeszkolone w ramach Projektu systemowego ROPS „Efektywnie, Fachowo, Skutecznie na Warmii i Mazurach”.

Priorytet III. Współpraca

3.1. Wypracowanie zasad współpracy między instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie warmińsko-mazurskim.

W ramach współpracy z trzecim sektorem, Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego zaproponował w 2013 r., w otwartym konkursie ofert z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, jedno zadanie do realizacji organizacjom pozarządowym, o następującej treści:

- profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień – programy profilaktyczne związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, w związku z nadużywaniem alkoholu.

Sześć ze zgłoszonych projektów zdobyło uznanie komisji oceniającej wnioski w konkursie oraz otrzymały dofinansowanie na realizację następujących zadań:

- Warmińsko-Mazurskie Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie „Sukurs”, na wykonanie zadania „Program interwencyjno-wspierający dla rodzin z problemem przemocy i uzależnienia od alkoholu”, kwotę 6 000 zł. Za środki uzyskane z dotacji Stowarzyszenie zakupiło materiały niezbędne do realizacji zadania oraz udzielało poradnictwa rodzinnego. Łącznie z programu skorzystały 343 osoby.
- Stowarzyszenie „Przystań”, na wykonanie zadania „Zmiana może zacząć się od Ciebie”, kwotę 9 000 zł. Za otrzymaną dotację zrealizowano 80 godzin zajęć warsztatowych treningowych, w tym: zajęcia psychoedukacyjne w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zajęcia treningowe w zakresie umiejętności wychowawczych, zajęcia animacyjne i podsumowujące w Kamionce – wieś tematyczna. Z Programu skorzystało 20 kobiet.
- Ośrodek Mediacji, Kształcenia i Porad Prawnych w Olsztynie, na wykonanie zadania „II część projektu. Pokojowe rozwiązywanie konfliktów – innowacyjny program profilaktyczny przeciwdziałający przemocy i agresji”, kwotę 12 000 zł. Dzięki dofinansowaniu z dotacji możliwe było zrealizowanie następujących działań: opracowanie materiałów edukacyjnych, wdrożenie mediacji w 10 szkołach w 5 powiatach, zorganizowanie spotkań konsultacyjno-eksperckie i informacyjno-szkoleniowe dla pedagogów, zorganizowanie międzyszkolnego konkursu „Podobają nam się mediacje jako sposób rozwiązywania konfliktów”. Z Projektu skorzystało 620 osób.
- Olsztyńskie Stowarzyszenie Pomocy Telefonicznej, na wykonanie zadania „Prowadzenie całodobowych dyżurów telefonicznych przez Olsztyński Telefon Zaufania – Anonimowy Przyjaciół – konferencja szkoleniowa dla dyżurnych OTZ”, kwotę 2 000 zł. Za otrzymaną dotację zorganizowano konferencję, w której udział wzięło 65 osób.
- Caritas Archidiecezji Warmińskiej, na wykonanie zadania „Odbudowanie zdolności do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie kobiet i ich dzieci dotkniętych przemocą domową”, kwotę 10 000 zł. Dzięki otrzymanej dotacji zrealizowano następujące zadania: prowadzenie poradnictwa psychologicznego dla dzieci, poradnictwa

prawnego, warsztaty z psychologiem i pedagogiem, zajęcia terapeutyczne dla kobiet i ich dzieci. Z zadania skorzystało 148 osób.

- Elbląskie Centrum Mediacji i Aktywizacji Społecznej, na wykonanie zadania „Kampania profilaktyczna na temat przemocy w rodzinie kierowana do seniorów województwa warmińsko-mazurskiego”, kwotę 8 000 zł. Za kwotę otrzymaną z dotacji zostało zrealizowane, m.in. kampania informacyjno-profilaktyczna, poradnictwo prawno-obywatelskie, poradnictwo psychologiczne, mediacje oraz rzecznictwo interesów/asysta wolontariusza. Z projektu skorzystało 441 osób.

W pierwszym kwartale 2014 r. rozesłano ankietę dotyczącą realizacji lokalnych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie do **116 gmin i 19 PCPR-ów**. Informację zwrotną otrzymaliśmy od **94 gmin i 17 PCPR-ów**.

Z ankiet wynika, że znikoma ilość gmin i powiatów wprowadza nowe metody pracy w zakresie zwiększenia skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenia dostępności pomocy, które można przyjąć jako „dobre praktyki”. Wyszczególnić można kilka, m.in.:

-wprowadzanie elementów Terapii Skoncentrowanej na Rozwiązaniach;

Również niewielka ilość gmin przyjęła nowe formy oddziaływań w zakresie podniesienia wrażliwości społecznej na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, są to, m.in.:

-zamieszczanie artykułów dotyczących przemocy w prasie lokalnej;

-przeprowadzenie ankiety wśród mieszkańców gminy na temat problemu zjawiska przemocy w rodzinie;

-debaty społeczne;

-wydanie komiksu i gry planszowej dotyczącej przemocy w rodzinie;

-przedstawienie problemu przemocy w rodzinie oraz jej przeciwdziałania na sesji Rady gminy (Kruklanki).

Ponadto, w Orzyszu znajduje się Mieszkanie Kryzysowe, w którym, m.in. mogą być umieszczane osoby lub rodziny dotknięte przemocą, co można uznać za nową propozycję procedury postępowania w zakresie realizacji zadań szczegółowych wynikających z Ustawy o Przeciwdziałaniu Przemocy w Rodzinie.

Natomiast, prawie wszystkie jednostki wykazały potrzebę dalszych tematycznych szkoleń związanych z problemem przemocy w rodzinie, m.in. z zakresu procedury „Niebieskie Karty”, przeciwdziałanie przemocy wobec dziecka, zasady pierwszego kontaktu z ofiarą i sprawcą przemocy.

3.2. Wypracowanie propozycji procedur postępowania w zakresie realizacji zadań szczegółowych wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Pełnomocnik Zarządu ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych uczestniczył na bieżąco w pracach i posiedzeniach Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy Wojewodzie Warmińsko-Mazurskim. Zespół ten skupia przedstawicieli różnych instytucji i organizacji w województwie zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Prace Zespołu skoncentrowane są między innymi na wypracowaniu procedur działań, które usprawnią system przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Wskaźniki przyjęte w priorytecie III

Wskaźniki	w latach		
	2011	2012	2013
liczba prowadzonych spraw przez zespoły interdyscyplinarne	656	2850	4269
liczba konferencji/paneli dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie	2	2	2
wzrost liczby gmin i powiatów włączających się w obchody Dni Walki z Przemocą w Województwie Warmińsko-Mazurskim	40	60	60

Źródło: Wydział Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz dane własne

Priorytet IV. Edukacja

4.1. Podniesienie wrażliwości społecznej na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Dnia 27 listopada 2013 r. w Gierłozy k/Kętrzyna odbyła się III Wojewódzka Konferencja w Ramach Kampanii „Biała Wstążka”. Spotkaniu przyświecało hasło „**Chrońmy szczęśliwe dzieciństwo**”. Celem konferencji było dalsze popularyzowanie w województwie idei „Białej Wstążki”. Jej noszenie ma być symbolem sprzeciwu wobec przemocy stosowanej przez mężczyzn wobec kobiet, a także osobistym zobowiązaniem noszącego ją mężczyzny, że nigdy nie będzie stosować, akceptować lub milczeć na temat przemocy wobec kobiet.

To trzecie takie przedsięwzięcie samorządu województwa warmińsko-mazurskiego w ramach Kampanii „Biała Wstążka”. Pierwsza konferencja „Solidarni przeciw przemocy wobec kobiet - Biała Wstążka” odbyła się 2 grudnia 2011 roku, a 4 grudnia 2012 r. kolejna.

Spotkanie wspólnie przygotowali: gmina wiejska Kętrzyn, gmina miejska Kętrzyn oraz Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

W pierwszej części konferencji Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania Agnieszka Kozłowska Rajewicz wygłosiła wykład dotyczący obrazu polskiej rodziny ostatnich lat w opinii

dzieci i młodzieży. Następnie psycholog z Fundacji Dzieci Niczyje Jolanta Zmarzlik w swoim przemówieniu omówiła elementy psychologiczne obrazu dziecka krzywdzonego. Sędzia Waldemar Pałka z Sądu Okręgowego Wydziału Wizytacyjnego przedstawił uczestnikom regulacje prawne z zakresu ochrony dziecka przed przemocą. Dr Tomasz Iwański zaprezentował jak należy postępować z dzieckiem krzywdzonym. W swoim wystąpieniu pokazał zdjęcia dzieci, które doznały przemocy od dorosłych opiekunów. Sędzia Anna Maria Wesołowska omówiła nowe formy przemocy takie jak: grooming czyli uwodzenie w Internecie, stalking czyli nękanie, czy stosowaną w Internecie cyberprzemoc. Omówiła nową formę edukacji prawnej dzieci i młodzieży poprzez utworzenie w przedszkolach, szkołach i innych placówkach opiekuńczo-wychowawczych tzw. kącików prawnych. Prelekcja wygłoszona przez Panią Sędzię dała wiele do myślenia, a liczne przykłady z praktyki zawodowej wzbudziły głębokie zainteresowanie uczestników prawami dziecka i ucznia.

Podczas konferencji można było kupić książkę sędzi Anny Marii Wesołowskiej pt. „Bezpieczeństwo młodzieży. Poradnik prawny”. Jest to publikacja szczególna, która powstała po to, aby przybliżyć młodzieży, rodzicom i nauczycielom problematykę przestępstw najczęściej popełnianych przez młodocianych.

W programie konferencji swoje kilka minut miała młodzież. Na specjalnie przygotowanej scenie wystąpili młodzi aktorzy z koła teatralnego z Gimnazjum Gminnego w Karolewie z przejmującym spektaklem „Dorośle dzieci mają żal”, w którym dobitnie pokazali ciemną stronę „rodziny”.

Kampania "Białej Wstążki" pokazuje wszystkim, że istnieją mężczyźni, którzy nie tylko nie stosują przemocy, ale także wspierają krzywdzone kobiety i wyraźnie opowiadają się po ich stronie. Trzy osoby, które od lat aktywnie uczestniczą w działaniach dotyczących pomocy ofiarom przemocy domowej, w tym dniu zostały uhonorowane odznaką Białej Wstążki: Pan Stanisław Bułajewski – prawnik, asp. szt. Grzegorz Linkiel – Z-ca Naczelnika Prewencji i Ruchu Drogowego, Komenda Powiatowa Policji w Kętrzynie, Pan Sławomir Jarosik – Wójt Gminy Kętrzyn.

Konferencja cieszyła się bardzo dużą frekwencją. Wzięły w niej udział 192 osoby z terenu całego województwa.

Akcja „otwartych drzwi” w ramach kampanii „Biała Wstążka”

W tym roku na Warmii i Mazurach Samorząd Województwa, a także szereg samorządów lokalnych oraz organizacji pozarządowych przystąpiły do podejmowania działań w ramach Ogólnoświatowej Kampanii mężczyzn, którzy sprzeciwiają się przemocy wobec kobiet. Placówki oraz instytucje niosące pomoc ofiarom przemocy w rodzinie podjęły inicjatywę pod nazwą „**Otwarte Drzwi**”. W roku 2013 zaplanowano na terenie województwa warmińsko-mazurskiego zorganizowanie tego wydarzenia 7 grudnia.

Pismo zachęcające do włączenia się w kampanię zostało rozesłane do 250 instytucji, a 60 z nich zadeklarowało swój udział w akcji. W tym dniu, osoby dotknięte przemocą w rodzinie

mogły skorzystać z porady psychologa, prawnika, terapeuty, dostały także możliwość założenia Niebieskiej Karty.

Z ankiet rozesłanych do instytucji, które włączyły się w kampanię, można wywnioskować, że tego typu akcje są potrzebne, mimo, iż w niektórych placówkach nikt nie zgłosił się po pomoc. Zauważono jak ważne jest, aby uświadamiać ludziom, że są miejsca, w których zawsze otrzymają pomocną dłoń.

Łącznie z akcji skorzystały 293 osoby. Wszystkie instytucje zadeklarowały swój udział w „Otwartych Drzwiach” w roku 2014.

Warmińsko-Mazurskie Dni Rodziny

Jednym z większych przedsięwzięć prorodzinnych realizowanych przez Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego są kolejne edycje Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny, przygotowywane w ramach realizacji *Wojewódzkiego Programu Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016* oraz w ramach współrealizacji *Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2014*.

W roku 2012 Dni te przebiegały w dniach 17.05 – 14.06 pod hasłem „Mamo, Tato bądźmy razem”. Była to ich czternasta edycja. Natomiast w 2013 r. XV Dni Rodziny miały temat przewodni „Rodzina a przekaz wartości i tradycji” i odbywały się w dniach 16.05 – 12.06.

W ramach systematycznej współpracy z koordynatorami przebiegu Dni Rodziny w środowiskach lokalnych przekazywane były ulotki, broszury, materiały poruszające wagę działań profilaktycznych w obszarze przeciwdziałania przemocy, a także zawierające istotne informacje o prawach osób i dzieci krzywdzonych oraz miejscach, w których można uzyskać specjalistyczną pomoc.

Ponadto powyższe informacje były zamieszczane na łamach biuletynów Rady ds. Rodzin Województwa Warmińsko-Mazurskiego, działającej przy Marszałku Województwa.

Od wielu już lat Samorząd Województwa zaangażowany jest w promocję oraz pomoc w realizacji zajęć warsztatowych, w ramach programu profilaktyczno-edukacyjnego „Szkola dla rodziców i wychowawców”.

Warsztaty prowadzone są w celu przeszkolenia przyszłych realizatorów programu w środowiskach lokalnych, a także bezpośrednio dla rodziców, nauczycieli, wychowawców.

Po ich zakończeniu uczestnicy spotkań stwierdzają, że wyraźnej poprawie uległ ich kontakt z własnymi dziećmi a także z uczniami w szkole. Mniej jest agresji we wzajemnych relacjach. Szybciej dochodzi do porozumienia się w spornych kwestiach, a dzieci, młodzież zaczynają chętniej wracać po szkole do domu.

Natomiast w szkole możliwe jest budowanie lepszych relacji nauczyciel – uczeń, nauczyciel – rodzic co sprzyja właściwemu wychowaniu młodego pokolenia i tym samym przyczynia się do obniżania liczby działań przemocowych w środowiskach rodzinnych, szkolnych oraz pozaszkolnych.

4.2. Zwiększenie skuteczności działań profilaktyczno-wychowawczych prowadzonych wobec dzieci i młodzieży.

Na terenie województwa przedstawiciele różnych podmiotów, a szczególnie funkcjonariusze Policji prowadzili działalność profilaktyczno-edukacyjną w celu ograniczenia zjawiska przemocy w rodzinie.

Poniżej kilka przykładowych przedsięwzięć, działań:

- Policja w Olsztynie podobnie jak w roku 2012 prowadziła działania edukacyjno – profilaktyczne „*Do źródeł wiedzy o bezpieczeństwie – Otwarte Jednostki Policji*” realizowane na terenie województwa od 1 września 2010 r. Uczestnikami Projektu są uczniowie szkół podstawowych i gimnazjalnych naszego województwa. Od wielu lat Policja prowadzi działania edukacyjne mające na celu wyposażenie dzieci i młodzieży w umiejętności pozwalające uniknąć niebezpiecznych sytuacji. Realizując działania Policja stawia przed sobą cele:
 - podniesienie wiedzy na temat zagrożeń, sposobów ich unikania i przeciwdziałania;
 - nauczanie właściwych postaw społecznych;
 - zapobieganie demoralizacji i przestępczości nieletnich.

Spotkania edukacyjno – profilaktyczne dla dzieci i młodzieży odbywały się w każdym powiecie w siedzibie Policji. Spotkania odbywały się w trzech blokach tematycznych:

I – przedstawienie roli i zadań Policji,

II – prezentowanie wyposażenia Policji, np. środków transportu, wyposażenia osobistego policjanta, pomieszczeń służbowych, itd.

III – prelekcja nt. zagrożeń, adekwatnych do wieku słuchaczy i pory roku, bądź omówienie tematyki wcześniej wskazanej przez nauczyciela.

Z młodszymi dziećmi omawiane były zagrożenia, między innymi:

- przemoc rówieśnicza – jak należy i nie należy zachowywać się w szkole, aby nie stało się nic złego;
- zabawa na podwórku – jak bezpiecznie spędzać czas na podwórku;
- uwaga obcy;
- sam w domu – zagrożenia jakie mogą czyhać na dziecko przebywające w domu bez opieki osób dorosłych i jak ich uniknąć;
- bezpieczny Internet.

Z młodzieżą policjanci rozmawiali na tematy: pojęcie nieletni, demoralizacja, czyn karalny, odpowiedzialność prawna i karna nieletnich za popełnione czyny; zagrożenia

związane ze spożywaniem alkoholu, używaniem narkotyków; przemoc rówieśnicza, z uwzględnieniem cyberprzemocy; przepisy RD; ucieczki z domu; działalność sekt.

- Wzorem lat ubiegłych, w 2013 roku policjanci uczestniczyli w festynie organizowanym przez Urząd Miasta Olsztyn, pn. „**Bezpieczny Olsztyn**”, którego hasłem przewodnim było przeciwdziałanie przemocy w Internecie. Dzieci, które tego dnia przybyły wraz z rodzicami na olsztyńską Starówkę mogły obejrzeć sprzęt wykorzystywany w codziennej pracy Policji, ubrać się w umundurowanie wykorzystywane podczas zabezpieczania imprez masowych, zobaczyć policyjny radiowóz. Funkcjonariusz wspólnie z przedstawicielami innych służb, promował bezpieczne zachowania wśród dzieci i młodzieży, w tym zasady bezpieczeństwa w ruchu drogowym.
- Policjanci z Komendy Powiatowej Policji w Iławie uczestniczyli w debacie społecznej „**Bezpieczeństwo w sezonie letnim 2013 w powiecie iławskim – podsumowanie i wnioski**”. Była to inicjatywa Komendanta Powiatowego Policji oraz Starosty Iławskiego. Jej celem było poznanie opinii i oczekiwań mieszkańców w zakresie poprawy bezpieczeństwa, a także włączenie obywateli w wypracowywanie propozycji rozwiązań zmierzających do wzrostu poczucia bezpieczeństwa mieszkańców w środowisku lokalnym.
- W trosce o bezpieczeństwo mrągowian policjanci z Komendy Powiatowej Policji w Mrągowie po raz kolejny przeprowadzili **bezpłatne warsztaty z samoobrony wraz z pierwszą pomocą przedmedyczną**. Zajęcia przeprowadzili policyjni instruktorzy samoobrony oraz technik interwencji z Mrągora i Olsztyna, instruktorzy samoobrony z olsztyńskiej „Sparty Krav Magi” oraz ratownicy mrągowskiego WOPR-u. W zajęciach uczestniczyli przedstawiciele mrągowskich placówek oświatowych. Warsztaty miały charakter edukacyjny, a ich celem było wzbudzenie w uczestnikach przekonania, że poprzez stosowanie podstawowych zasad bezpieczeństwa można ustrzec się przed różnego rodzaju niebezpieczeństwami i przede wszystkim im zapobiec. Na zakończenie zajęć każdy uczestnik otrzymał certyfikat ukończenia szkolenia.
- Komenda Powiatowa Policji w Pieszku przeprowadziła działania prewencyjno-operacyjne, pn. „**Blokarsi**”. Akcja ta polegała na sprawdzaniu okolic konkretnego bloku na jednej z piskich ulic, gdzie zdaniem mieszkańców często dochodzi do aktów wandalizmu i spożywania alkoholu przed blokiem, na klatkach schodowych, czy w piwnicach.
- Policjanci z Komendy Powiatowej Policji w Braniewie zrealizowali kolejny cykl szkoleń uczestniczek projektu pn. „**Kobieto obroń się sama**”. Podczas szkolenia uczestniczki (kuratorzy zawodowi), pod okiem policyjnego instruktora w zakresie technik interwencji, uczyły się skutecznych sposobów obezwładniania napastnika. Poznały metody uwalniania się z chwytów za ręce, odzież oraz sposobów unikania uderzeń. W ramach realizowanego

przedsięwzięcia odbyły się również zajęcia z pierwszej pomocy przedmedycznej, które przeprowadzone zostały przez ratowników medycznych z Państwowej Straży Pożarnej w Braniewie. Realizowane przedsięwzięcie miało na celu pogłębienie wiedzy dotyczącej postępowania w sytuacjach zagrożenia, nauczenie kobiet podstawowych chwytów samoobrony, ograniczenie przestępstw popełnionych na ich szkodę oraz wymianę doświadczeń pomiędzy uczestniczkami kursu, podniesienie ich pewności siebie w radzeniu sobie w sytuacjach kryzysowych.

Realizując zadania zawarte w Wojewódzkim Programie Zdrowia Psychicznego na lata 2011-2015, Departament Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego, w roku 2013 opracował i opublikował przewodnik o dostępnych formach: opieki zdrowotnej, pomocy społecznej, aktywizacji zawodowej i opieki w stanach kryzysu psychicznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi, ich rodzin oraz ofiar sytuacji kryzysowych w województwie warmińsko-mazurskim, w którym zostały zawarte informacje o możliwości uzyskania pomocy przez, m.in. osoby znajdujące się w sytuacji kryzysowej. Przewodnik został wydany drukiem oraz jest dostępny na stronie internetowej Urzędu.

Wskaźniki przyjęte w priorytecie IV

Wskaźniki	w latach		
	2011	2012	2013
liczba przeszkolonej kadry pedagogicznej,	240 os.	150 os.	19 os.
liczba wydanych publikacji,	1	0	1
liczba dofinansowanych programów jednostek niepublicznych w ramach otwartych konkursów ofert,	1	2	6
liczba kampanii,	1	1	3
liczba konferencji, paneli.	1	2	2

Olsztyn, dn. 3 czerwca 2014 r.
Sporządziła: Małgorzata Cholewińska